

good citizen who is a member of an open society, open to the competent authorities as well as the person who prepares or commits a crime.

Characterized main benefits of information-analytical systems and their possible use by law enforcement agencies, including the Internet, for the detection and prediction of criminal activity.

Thus, the security level of society directly depends on its level of openness. At the same time, the more open society, the more vulnerable a criminal, too, is open to law enforcement.

Key words: *information security, open society, information system, analytical system, Internet access, opposition, crime, law and freedom of operational-search activity, prognosis.*

УДК 343.233

І.М. Калабашкін

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Статтю присвячено передбаченим у Кримінальному кодексі України засобам протидії організованій злочинності, серед яких особливу роль відіграє норма, що заохочує до дій з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, зокрема, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Досліджено генезу норми Кримінального кодексу України про виконання спеціального завдання. Проаналізовано порядок, підстави та характер виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України. Вивчено суб'єкти, уповноважені вводити до організованих злочинних угруповань співробітників під легендою прикриття.

Ключові слова: *засоби кримінального права, оперативно-розшукова діяльність, виконання спеціального завдання, організована група, злочинна організація, організоване злочинне угруповання.*

Постановка проблеми. Із загостренням кризових явищ у суспільному та економічному житті нашої держави, збільшенням навантаження на правоохоронну систему внаслідок залучення особового складу до забезпечення проведення Антитерористичної операції, потраплянням значної кількості зброї та засобів ураження в нелегальний обіг посилилися детермінанти організованої злочинності. Вказане зумовлює необхідність вивчення наявних правових засобів протидії цьому явищу для визначення їх ефективності та особливостей застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового забезпечення протидії організованій злочинності досліджено в роботах широкого кола вітчизняних учених, серед яких О.М. Литвак, Ю.В. Абакумова, Ю.В. Мантуляк, Н.Є. Міняйло, О.М. Бандурка та інші, проте не всі правові засоби про-

тидії вказаному явищу було в повній мірі досліджено науковцями.

Формування цілей. Метою статті є узагальнення норм матеріального та процесуального кримінального права, визначення можливості їх практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Комплекс передбачених у КК України засобів прогидії організованій злочинності включає: 1) визначення ознак організованої групи (ч. 3 ст. 28) та злочинної організації (ч. 4 ст. 28); 2) встановлення ознаки вчинення діяння у складі організованої групи кваліфікуючою (п. 2 ч. 2 ст. 67, ч. 4 ст. 110-2, ч. 2 ст. 129, ч. 3 ст. 146, ч. 2 ст. 147, ч. 3 ст. 149, ч. 3 ст. 150, ч. 3 ст. 150-1, ч. 3 ст. 161, ч. 3 ст. 176, ч. 3 ст. 177, ч. 5 ст. 185, ч. 5 ст. 186, ч. 4 ст. 187, ч. 4 ст. 189, ч. 4 ст. 190, ч. 5 ст. 191, ч. 3 ст. 199, ч. 3 ст. 206, ч. 3 ст. 209, ч. 3 ст. 224, ч. 3 ст. 229, ч. 3 ст. 232-1, ч. 3 ст. 258-5, ч. 3 ст. 262, ч. 3 ст. 263-1, ч. 3 ст. 278, ч. 3 ст. 280, ч. 3 ст. 289, ч. 3 ст. 292, ч. 2 ст. 302, ч. 3 ст. 303, ч. 3 ст. 305, ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 308, ч. 3 ст. 311, ч. 3 ст. 312, ч. 3 ст. 313, ч. 3 ст. 321, ч. 3 ст. 332, ч. 3 ст. 332-1, ч. 2 ст. 333, ч. 4 ст. 345, ч. 4 ст. 345-1, ч. 3 ст. 355, ч. 3 ст. 359, ч. 2 ст. 368-3, ч. 2 ст. 368-4, ч. 4 ст. 369, ч. 2 ст. 436-1 КК України); 3) встановлення відповідальності за організацію організованої групи (ст. 392), терористичної групи (ст. 258-3), групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку (ч. 1 ст. 293); 4) визнання стадії готування закінченим злочином (усічений склад), зокрема щодо участі в злочинній організації (ст. 255, 257, 258-3, 260) та транснаціональних організаціях, які займаються діяльністю, пов'язаною з порушенням встановленого порядку трансплантації органів або тканин людини (ч. 5 ст. 143), а також участі в групах, які можна віднести до організованих – у терористичній групі (ч. 1 ст. 258-3), активної участі в груповому порушенні громадського порядку (ч. 1 ст. 293) або в групі засуджених, що дезорганізує роботу установ виконання покарань (ст. 292); 5) встановлення відповідальності організатора за всі охоплені його умислом злочини, вчинені організованою групою чи злочинною організацією (ч. 1 ст. 30); 6) встановлення цього виду відповідальності за заздальгідь необіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України).

Переважає більшість злочинів, учинених організованими групами, є тяжкими чи особливо тяжкими (винятками є жодним чином не пов'язані між собою ч. 3 ст. 109, ч. 2 ст. 129, ч. 3 ст. 224, ч. 3 ст. 229, ч. 3 ст. 232-1, ч. 2 ст. 302, ч. 2 ст. 333, ч. 2 ст. 368-3, ч. 2 ст. 368-4 КК України), що надає підрозділам, уповноваженим на здійснення оперативно-розшукової діяльності (ОРД) здійснювати їх негласне виявлення та фіксацію їх слідів ([1], п. 7 ч. 1 ст. 8), а так само – виявляти, попереджати та припиняти на стадії готування, застосовуючи засоби, пов'язані із тимчасовим обмеженням прав і свобод людини та юридичних осіб ([1], абз. 2, 3 п. 1 ч. 1 ст. 6, ч. 5 ст. 9).

Цікаво, що при прийнятті деяких новел у КК України, нібито спрямованих на посилення кримінальної відповідальності, коло заохочувальних

норм розширюється. Так, до доповнення Особливої частини КК України статтею 110-2 (фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України). Згідно із Законом України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму» [2] відповідні дії охоплювалися змістом об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 109 та ст. 110 КК України. Згідно з ч. 3 ст. 27 КК України особа, яка забезпечувала фінансування діяльності організованої групи або злочинної організації, є організатором. Виділення нового, «спеціалізованого» складу, який передбачає відповідальність виключно за фінансування, вимагає кваліфікацію дій з фінансування здійснювати окремо від кваліфікації діянь безпосередньо передбачених об'єктивною стороною юридичного складу ст. 109 чи ст. 110 КК України. Тому питання про входження особи (яка фінансує діяння, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, або фінансує змову про вчинення таких дій) до складу організованої групи, зокрема, за ч. 3 ст. 109 КК України повинно вирішуватися негативно, оскільки його дії мають відтепер власну спрямованість умислу та власний безпосередній об'єкт, які напевно мають відрізнятися від дій осіб, що досягли змови чи вчинили діяння, наприклад, із захоплення державної влади. Натомість, вчинення вже дій з фінансування у складі організованої групи є кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 110-2 КК України). Нова стаття супроводжується нормою щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності особи (крім керівника організованої групи) «якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину» (ч. 5 ст. 110-2 КК України).

Доповнення Кодексу новелою, сумнівною як з точки зору доцільності ([3], див. п. 1), так і з позицій вчення про співучасть – ст. 110-2, не мало наслідком виправлення очевидної помилки законодавця. Так, у ч. 3 ст. 109 КК України вчинення злочину організованою групою фактично виступає, як це не парадоксально, пом'якшуючою обставиною, оскільки санкція за частиною першою цієї статті передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої, тоді як за частиною третьою межі санкції відповідають злочину середньої тяжкості - обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк. На випадки інших помилок такого роду в Особливій частині КК України (ст. 176, ст. 229 – на даний час недолік усунуто) зауважували В.В. Антипов та В.І. Антипов, які зазначили, що не може одна й та сама обставина в Загальній частині КК (ст. 67 КК Украї-

ни) визнаватися такою, що обтяжує покарання, а в Особливій частині визнаватися такою, що його пом'якшує [4, с. 139–141].

З точки зору забезпечення невідворотності покарання та надання правоохоронній системі можливості розкривати злочини організованої злочинності, особливу роль відіграють норми, що заохочують до дій з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. До заохочувальних можна віднести норми щодо непадіння кримінальної відповідальності співучасників при добровільній відмові (ст. 31 КК України), норми про умови звільнення від кримінальної відповідальності учасника (крім керівника або організатора) організованої групи (ч. 5 ст. 110-2, КК України), терористичної групи (ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5), злочинної організації (ч. 2 ст. 255, ч. 2 ст. 258-3, ч. 4 ст. 258-5, ч. 6 ст. 260 КК України), а також визнання як обставини, що виключає злочинність діяння не тільки участь в організованій групі чи злочинній організації, але й іншого вимушеного заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у разі, якщо особа виконує спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності такої групи чи організації (ст. 43 КК України).

Потребує окремого дослідження генеза норми, передбаченої ст. 43 КК України. У попередній редакції КК України, тобто до 2001 року, виконання спеціального завдання до системи обставин, що виключають злочинність діяння, не входило. Проте Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», прийнятим 30.06.1993, тобто майже за вісім років до нової редакції КК України, передбачалося (ст. 13), що «при здійсненні боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та приягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання» [5]. Крім того, у силу ст. 14 вказаного Закону України ці ж підрозділи отримали право залучати до співробітництва учасників організованих злочинних угруповань; також було встановлено, що «учасник організованого злочинного угруповання може бути частково або повністю звільнений від кримінальної відповідальності та покарання, якщо він у процесі оперативно-розшукової діяльності, попереднього розслідування чи судового розгляду справ сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними злочинів, приягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним та юридичним особам і державі». Отже, проникнення до ОЗУ – «організованого злочинного угруповання» (під цим поняттям, вочевидь, слід розуміти те, що в подальшому в КК України 2001 року отримало найменування організованої групи та злочинної організації) забезпечувалося як введенням до нього штатного чи позаштат-

ного співробітника спецпідрозділу – під легендою прикриття, так і залученням до співробітництва дійсного учасника – на підставі письмового доручення та відповідно до нормативних актів Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України. Сприяння з боку такого залученого учасника заохочувалося можливістю повного або часткового звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Паралельно, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] передбачав можливість (п. 8 ч. 1 ст. 8 у редакції на час набрання чинності) «здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничала з ним, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо цієї особи. Зазначені особи не несуть відповідальності, якщо вони діяли в стані необхідної оборони або крайньої необхідності». З цього повноваження окремі дослідники дійшли висновку про можливість здійснення вказаного заходу будь-якими оперативними підрозділами [6], що погано узгоджується із положеннями ст.ст. 13, 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» про надання права на активні дії саме спецпідрозділам МВС та СБУ. Причиною такого висновку стало неспівставлення як тотожних заходів з «проникнення в злочинну групу» та «введення в організоване злочинне угруповання» і «залучення» до співпраці його учасника. Однак відмінності при порівняльному аналізі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 8 ч. 1 ст. 8) [1] та Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (ст.ст. 13, 14) [5] дійсно були й полягали вони в різному поясненні природи правомірності участі та меж такої правомірності. Якщо перший з названих законів роз'яснював, що негласний працівник або особа, яка співробітничала з оперативним підрозділом, не несе відповідальності до тих пір, поки її дії відповідають критеріям крайньої необхідності чи необхідної оборони, другий просто визначав як правомірне діяння щодо участі в ОЗУ зі спеціальною метою. Слід зазначити, що КК України 1960 року, на відміну від чинної редакції (а саме – ст. 3 КК України (2001 року)), не містив вказівки щодо того, що законодавство про кримінальну відповідальність становлять лише норми Кодексу. У свою чергу Модельний Кримінальний кодекс країн СНД як обставину, що виключає злочинність діяння, передбачав (ст. 44) виконання закону – «Не являється преступлением причинение вреда охраняемым законом интересам при совершении деяния, предписываемого или разрешаемого законодательством» [7].

Проте в цілому, на етапі появи норм, що забезпечували правомірне проникнення до організованих злочинних угруповань (ОЗУ), вони мали комплексний характер і здійснювали нормативно-правове забезпечення фактично однієї й тієї ж дії – негласного проникнення в злочинні групи [8, с. 16]. Такий комплексний підхід не розширяв, а обмежував спектр тактичних рішень щодо розкриття та припинення діяльності ОЗУ.

На сьогодні, через внесення змін до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [9] спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України виключено з числа державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю. Відтак, єдиними з правоохоронних інституцій, належних до числа таких органів, залишилися спецпідрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України. Відповідних змін зазнали і статті 13 та 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Повноваження з введення штатних і нештатних негласних співробітників в ОЗУ під легендою прикриття залишено лише за спецпідрозділами СБ України, усвою чергу, залучення до співпраці осіб, які є членами ОЗУ, здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України. Чинна редакція Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] у п. 8 ч. 1 ст. 8 передбачає право оперативних підрозділів «виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України». Зміст виконання «спеціального завдання» за ст. 43 КК України та ст. 272 КПК України відрізняється: якщо в нормі матеріального права йдеться лише про заходи, що охоплюються ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [5], то в процесуальній – також про залучення учасника організованої групи чи злочинної організації на конфіденційній основі.

Протягом чинності Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [5] незмінним збережено положення його ст. 13 про те, що «Питання діяльності негласних співробітників... регулюються Положенням про негласного співробітника спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України». Варто зазначити, що СБ України не є органом виконавчої влади, що накладає певний відбиток на можливість Уряду видавати регулятивні акти з питань діяльності СБУ. Наразі у відкритому доступі положення з вказаним найменуванням немає, що може свідчити на користь твердження щодо його відсутності.

Із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України порядок здійснення повноважень з проникнення в ОЗУ встановлено більш чітко. Щоправда, визначення процесуальним законом порядку, підстав та характеру «виконання спеціального завдання» саме як негласної розшукової (слідчої) дії мало наслідком те, що будь-яке застосування ст. 43 КК України в спосіб, що відрізняється від визначеного в КПК буде незаконним, а відповідні дії особи, яка братиме участь в організованій групі чи злочинній організації, не зможуть бути визнані як такі, що вчинені в умовах обставин, що виключають злочинність діяння – із всіма відповідними кримінально-

правовими наслідками для такої особи та тих, хто спонукав її до участі. Стаття 272 КПК України регламентує питання строків проведення заходу, передбачає необхідність обґрунтування меж спеціального завдання, наведення даних щодо використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів, які відповідно до ч. 1 ст. 273 КПК України є спеціально виготовлені речі й документи, спеціально утворені підприємства, установи, організації. Звісно, у контексті боротьби з організованою злочинністю застосування несправжніх (імітаційних) засобів може виходити за межі забезпечення легенди прикриття введення співробітника спецпідрозділу БКОЗ до організованого злочинного угруповання. Так, для мінімізації негативних наслідків діяльності ОЗУ, примушення їх до дії в умовах фактичної помилки, вибір конкретного підприємства для здійснення організованою групою відкритого викрадення чужого майна (грабж) – ч. 5 ст. 186 КК України – може бути спрямований на несправжнє підприємство або на справжнє підприємство, цінне майно якого замінено на імітаційні засоби. Для полегшення документування несправжнє підприємство може бути введено в ланцюг операцій, що проводяться організованою групою, яка здійснює фінансування тероризму (ч. 4 ст. 258-5 КК України) із тим, щоб отримати інформацію про тактику протиправних дій чи з метою блокування коштів після їх потрапляння у розпорядження несправжнього підприємства.

Водночас, можливість проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених ст. 43 КК України, ст. 272 КПК України, п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 13 а ст. 14 Закону України «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю» стосовно діючих організованих злочинних угруповань на практиці не може бути здійснено та лишається ілюзією з огляду на таке.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів та інші питання їх проведення регулюються з урахуванням встановлених ним особливостей, зокрема щодо мети проведення, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, використання результатів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Специфікою проведення саме оперативно-розшукових заходів є їх здійснення, зокрема стосовно злочинів, реалізація злочинного умислу яких перебуває на стадії готування. Зважаючи на положення абз. 3 п. 1 ч. 1 ст. 6, ч. 2, ч. 3 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], розпочинати проведення оперативно-розшукового заходу після того, як оперативним підрозділом буде виявлено ознаки злочину неможна, а після того, як на підставі зібраних та переданих до органу досудового розслідування матеріалів буде розпочато досудове розслідування, відповідні заходи вже виходитимуть за межі ОРД.

Момент, коли члени організованої групи попередньо зорганізувалися в

стійке об'єднання (ч. 3 ст. 28 КК України), члени або структурні частини злочинної організації за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності (ч. 4 ст. 28 КК України) означає, що співучасників підшукано, згоду досягнуто. Подальші спрямовані на реалізацію спільного злочинного умислу діяння є вже наступною стадією злочину (у разі, якщо вони виходять за межі підшукування або пристосування засобів чи знарядь, усунення перешкод, створення умов для вчинення злочину). Не може бути проведено заходи оперативно-розшукової діяльності у випадку, якщо на час прийняття рішення щодо такого проведення наявні дані вказують на вчинення діяння злочинною організацією (усічений склад злочину – злочин вважається закінченим на стадії готування) або на діяльність об'єднання, ознака стійкості якого пов'язується із спільним вчиненням злочину в минулому. Так, ВСУ України наголошує, що при встановленні, на якому етапі злочинної діяльності об'єднання набуло ознак стійкого й до якого саме виду воно належить, необхідно мати на увазі, що «нерідко об'єднання зазнає таких змін після вчинення низки злочинів у простих формах співучасті (групою осіб або групою осіб за попередньою змовою) чи трансформується з одного виду в інший (наприклад, декілька організованих груп об'єднуються в злочинну організацію, організована група озброюється і набуває ознак банди)» [10]. Отже, не можливо в рамках ОРД виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності, зокрема злочинної організації (хоча таке й передбачено прямо в п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]), оскільки на момент введення негласного співробітника саме в таку організацію її члени перебувають на стадії закінченого злочину. З цієї ж причини неможливо й залучення (як захід ОРД) до співпраці з оперативним підрозділом особи, яка є учасником злочинної організації. Розкриття чи припинення злочинної діяльності організованої групи може здійснюватися стосовно не будь-якої, а лише попередньої її злочинної діяльності, котра не виходить за межі стадії готування. Відтак, виконання спеціального завдання щодо злочинних організацій, а так само – організованих груп, стійкість яких зумовлена попереднім спільним вчиненням злочинів, може здійснюватися лише як процесуальний захід. Метод введення штатного або позаштатного негласного співробітника до злочинного угруповання, тобто застосування ст. 43 КК України, дозволяється лише спеціальним підрозділам БКОЗ Служби безпеки України. Однак ці підрозділи не мають у своєму складі слідчих: відповідно до пп. «б» п. 1. ч. 1 ст. 38 КПК України, органом досудового розслідування є слідчі (а не будь-які інші) підрозділи органів безпеки. У свою чергу, співробітники слідчих підрозділів можуть доручати проведення лише таких процесуальних дій, які не виходять за межі їх власних повноважень, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України «під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого», «співробітники оперативних підрозділів... не мають права здійснювати процесуальні

дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора».

Висновки. Законодавством України про кримінальну відповідальність приділяється значна увага створенню засобів протидії діяльності організованих груп чи злочинних організацій (організованих злочинних угруповань). Панівна більшість злочинів є тяжкими чи особливою тяжкості, що робить можливим застосування для викриття та припинення готування до їх вчинення оперативно-розшукових заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням прав людини і громадянина, а для збирання доказів замаху чи факту вчиненого злочину – здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії. КК України містить положення, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих груп чи злочинних організацій (крім організатора та керівника) та неспілкування кримінальній відповідальності осіб, метою участі яких в організованих злочинних угрупованнях є попередження чи розкриття їх злочинної діяльності. Практична реалізація цих положень є ускладненою. Через криміналізацію участі в організованій групі та злочинній організації, відповідні юридичні склади злочинів є усіченими, і це виключає можливість проведення щодо членів таких угруповань саме оперативно-розшукових заходів. Зважаючи на зміни до законодавства про здійснення оперативно-розшукової діяльності та прийняття Кримінального процесуального кодексу України істотно обмежено сферу дії ст. 43 КК України як обставини, що виключає злочинність діяння. Крім того, введення до ОЗУ співробітника під легендою прикриття може бути здійснено лише спецпідрозділами БКОЗ Служби безпеки України як державними органами, спеціально створеними для боротьби з організованою злочинністю. Однак ці підрозділи не мають повноважень слідчого органу, а слідчі не можуть дати їм доручення на здійснення такого заходу. Тому здійснення цих заходів у рамках процесуальної дії виключається. Здійснення ж оперативно-розшукових заходів можливе лише на стадії готування злочину, що унеможливує розробку організованих груп, які вчиняли злочини в минулому, та злочинних організацій.

Використані джерела:

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. –1992. – № 22. – Ст. 303.
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму : Закон України від 19.06.2014 // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 32. – Ст. 1125.
3. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму)» [Електронний ресурс] / В. І. Борденюк ; Вик. : Попович В. П., Кідіна . В. ; Головне науково-експертне управління Верховної Ради України. – 2014. – 13.05. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50842.

4. Антипов В. В. Обставини, які виключають застосування кримінально-го покарання : [монографія] / Владислав Володимирович Антипов ; Володимир Іванович Антипов. – К. : Атіка, 2004. – 208 с.

5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

6. Суббот А. Забезпечення безпеки осіб, укорінених у злочинне середовище [Електронний ресурс] / Анатолій Суббот // Віче. – 2013. – №10. – травень. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3673/>.

7. Модельный уголовный кодекс для государств – участников Содружества Независимых Государств [Електронний ресурс] : Рекомендательный законодательный акт ; Постановление / Межпарламентская Ассамблея государств – участников Содружества Независимых Государств. [Б.и.]. – Санкт-Петербург. – 1996. – 17 февраля. – Режим доступу : <http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/crim.pdf>.

8. Азаров М. Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2013. – №1 (29). – С.11–18.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ : Закон України від 12 лютого 2015 року № 193-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 21. – Ст. 134.

10. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова від 23.12.2005 № 13 // Вісник Верховного Суду України. – 2006 – № 1. – 06 лютого.

Калабашкин И.Н. Противодействие организованной преступности средствами уголовного права

Статья посвящена предусмотренным Уголовным кодексом Украины средствам противодействия организованной преступности, среди которых особую роль играет норма, которая поощряет к действиям по предупреждению или раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации, в частности, выполнение специального задания по предупреждению или раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации. Исследуется генезис нормы Уголовного кодекса Украины о выполнении специального задания. Анализируется порядок, основания и характер выполнения специального задания по предупреждению или раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации в связи с принятием Уголовного процессуального кодекса Украины. Изучаются субъекты, уполномоченные вводить в организованные преступные группировки сотрудников под легендой прикрытия.

Ключевые слова: *средства уголовного права, оперативно-розыскная деятельность, выполнение специального задания, организованная группа, преступная организация, организованная преступная группировка.*

Kalabashkin I.M. Combating organized crime by means of criminal law

The creation of means of combating the criminal activity of an organized group or criminal organization (organized criminal group) ranks almost the first in terms of tasks of the Criminal Law of Ukraine. The vast majority of criminal offences investigated by the Security Service of Ukraine are felonies, which makes it possible to use for detection and suppression of crime preparation special activities that temporarily limit human and civil rights, and for gathering information for future arrest and prosecution – covert investigative activities. The Criminal Code of Ukraine contains provisions on exemption from criminal liability of members of organized groups or criminal organizations (except the organizer and leader) and being not a subject to prosecution if a person who participated in an organized criminal group intended to prevent or uncover the criminal activity. The practical implementation of these provisions is complicated. Due to the criminalization of participation in an organized group or criminal organization, i.e. inchoate offense, it excludes the possibility of carrying out special activities targeted at the members of such groups. Because of changes to the legislation on carrying out special activities and the adoption of the Code of Criminal Procedure of Ukraine the scope of Art. 43 of the Criminal Code of Ukraine was significantly limited. In addition, the infiltration of a undercover agent into organized criminal group can be performed only by combating corruption and organized crime special units of the Security Service of Ukraine, being state agency specially established to fight organized crime. However, these units have no authority for investigation, and investigators cannot give them instructions for the implementation of the activity. Therefore, these special activities within the framework of legal proceedings are excluded. Carrying out the special activities is eligible only at crime preparation that disables to conduct clandestine operations targeted at organized groups that committed crimes in the past and criminal organizations.

Key words: *means of criminal law, special activity, carrying out the special task, organized group, criminal organization, organized criminal group.*

УДК 343.735:543

**Л.Ю. Капітанчук,
О.В. Кравчук,
Ю.І. Літвін**

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАТЬ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ
ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

У статті розглянуто особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Визначено сучасні проблеми використання спеціальних знань у формі проведення криміналістичних експертиз при розслідуванні таких злочинів.

Ключові слова: *спеціальні знання, взаємодія, незаконне переправлення осіб через державний кордон, експертиза, трасологічна експертиза, технічна експертиза документів.*